

le Monde diplomatique

Jean Sabaté A Pikalevo-szindróma

Kategória: 2009. december

Írta: Jean Sabaté

2009. május 15-én a szentpétervári körzet egyik kisvárosának, az adósságokban nyakig úszó Pikalevonak leállt a hőközpontja. E pillanattól fogva 21 ezer lakos maradt melegvíz nélkül. Feszült hónapok sora után ez a momentum volt – szó szerint – az utolsó csepp a pohárban. A rákövetkező hétfőn az egyik helyi szakszervezet röplapok osztogatásába kezdett, melyben arra szólították fel az embereket, hogy zárják le a város szélén áthaladó Vologda–Szentpétervár főútvonalat. Másnap az orosz alumíniumkirály, Oleg Deripaszka oligarcha érdekeltségébe tartozó Bazel gyár háromszáz munkása, az Internacionálét énekelve, lezárta az A114-es utat. Feleségestül és gyerekestül hamarosan csatlakoztak hozzájuk a város másik három gyárának – két cementgyárnak és egy vegyi üzemnek – a dolgozói is. Az év elején mindhárom bezárták, miáltal munkanélkülivé vált a város négyezer lakója. (1)

kVlagyivosztok04Pár óra alatt kaotikus viszonyok alakultak ki: 438 kilométer hosszúságú közlekedési dugó keletkezett! A terület kormányzója megpróbálta csillapítani a tüntetőket, mondván, a régió más városaiban vannak szabad munkahelyek, de süket fülekre talált. A rendőrség meg sem próbálkozott a tüntetés feloszlásával. Egyesek szerint azért, mert nem akarták megkockáztatni, hogy esetleg gyerekek sebesüljenek meg, míg mások tudni vélték, hogy már kedden a helyszínre látogat Vlagyimir Putyin miniszterelnök, és jobb, ha addig elkerülik a konfrontációt.

A pikalevói válság jól jellemzi mindazon települések helyzetét, melyeket az oroszok „monoindusztriális városnak” (oroszul monogorodnak) hívnak. Ez az elnevezés általánosságban azokat a kicsi vagy közepes – 20–50 ezer lakosú –, de ennél akár jóval nagyobb városokat jelöli, amelyekben a vas- és fémkohászat az egyetlen iparág, és egy vállalat a fő, sőt olykor az egyetlen munkaadó.

Pikalevo sajátos konglomerátum: a cementgyártás és a vegyipar szülte, mely saját hőerőművel rendelkezik. A privatizáció során ezt a „hármasságot” három részre osztották. Ám a pénzügyi válság, a vasúti szállítás költségei és az energiaárak emelkedése, valamint a három különböző vezető képtelensége arra, hogy koherens egységet hozzon létre, mindhárom gyárat csődbe juttatta. 2009 elején néhány hét alatt

adósságokat hátrahagyva, és a béreket nem rendezve, bezárták kapuikat. A szociális feszültség nőttön-nőtt, de, ahogy ez Oroszországban gyakran megesik, egy létfontosságú közszolgáltatás – ebben az esetben a melegvíz-szolgáltatás – leállítása indította el a lakók látványos megmozdulását. Addig baráti kölcsönökből, alkalmi munkákból éltek, de ne feledkezzünk meg a „háztáji”-ről sem, ami mindig is meghatározó tényező volt az ilyen kisvárosokban, ahol mindenki művelte a saját veteményeskertjét „arra az esetre, ha minden kötél szakad”.

Szerdán a területi kormányzó külön összeget szabadított fel a bérek és az erőmű adósságállományának – legalábbis egy részének – kifizetésére. Csütörtökön a helyszínre érkezett Putyin: az állami televíziós csatornákon kívül több miniszter, a területi kormányzó, a vasutak vezérigazgatója és az üzemek hármastulajdonosi holdingjának mindhárom elnök-vezérigazgatója kíséretében. A helyi válságból bölcsen megrendezett, időszerű politikai példázat lett. A nagyközönség testközelből nézhette végig a „cár atyuska és a gonosz bojárak”-rituálét. (2) Miközben a kihalt cementgyárat a miniszterelnök futólépésben járta végig, odavetette a kormányzónak: „Senki sem fog tudni meggyőzni arról, hogy a terület vezetői mindent megtettek ezeknek az embereknek az érdekében.”

A válság szereplőinek részvételével tartott értekezleten Putyin bizonyos intézkedéseket jelentett be: újratárgyalják a három üzem közötti kapcsolatot, hiteleket szabadítanak fel, csökkentik a vasúti szállítás költségeit. Majd levonta a következtetést: „Önök ezeket tették ambícióik, szakmai hozzá nem értésük vagy mohóságuk túszává. Hol van az üzleti élet társadalom iránt érzett felelőssége, melyről állandóan beszélnek? Ezen áldatlan állapot kezdetei a válság előtti időszakra nyúlnak vissza. Helyre kell állítani ezt a termelő egységet. Három hónapot adok Önöknek. Ha nem értenek egyet, Önök nélkül fogjuk végrehajtani [utalás a Duma által felvetett államosítási procedúrára].” (3)

A tévénézők egy másik jelenetet is láthattak, mely az interneten is futótűzként terjedt tovább. Putyin a javasolt szerződést kezében tartva Deripaszkához fordult, aki éppen a gyár technikai nehézségeit magyarázgatta: „Oleg Vlagyimirovics, Ön aláírta már ezt a szerződést? Nem látom az aláírását; jöjjön ide és írja alá!” És mit volt mit tenni: az oligarcha aláírta a papírlapot a miniszterelnök haragos pillantásainak kereszttüzeiben...

Számos tanulság vonható le ebből a válságból. A kormány egy bizonyos képet akar sugallni saját hatékonyságáról: „Vlagyimir Putyin néhány óra alatt – így a Kommerszant moszkvai napilap szalagcíme – elrendezte Pikalevo sorsát.” Azt a képet sugallja, mint aki rádörrent az oligarchákra rámutatva egyrészt arra, hogy kérkednek a vagyonukkal, másrészt meg a mostani pénzügyi válságban játszott szerepükre, sohasem feledkezve meg arról, amit az orosz médiumok sokszor aláhúznak: hogy a többségük zsidó származású. A tüntetésről készült képeken sokféle

transzparens és jelszó tűnt fel az ártalmatlan „Deripaszká, add el a jachtodat!”-tól egy egészen más természetűig: „Buchenwaldi menüt Deripaszkának!”... (4) A Novaja Gazeta egy másik olvasattal is előállt: a televíziós fricska mögött ott van a valóság, vagyis az, hogy a pénzügyi nehézségekkel küzdő rubelmilliárdosok, oligarchák mindennemű ellenszolgáltatás nélkül az állami költségvetésből kapnak segítséget.

Látható továbbá az államigazgatás továbbra is abszolút meghatározó befolyása a gazdasági életre: a miniszterek, sőt gyakorta maga a miniszterelnök az, aki olyan részletekkel foglalkozik, mely nálunk kizárólag a vállalatirányításra tartozik. E sajátosság súlyos következményekkel jár: jól jelzi a vezetés társadalomra gyakorolt ellenőrzését, egyúttal a modernizáció lassúságának, a kis- és középvállalatok akadályozásának és az általános korrupciónak is egyik tényezője.

Ugyancsak nyilvánvalóvá teszi a társadalmi mozgalmak megerősödését. Kétségtől figyelmebe kell venni, hogy a Pikalevo-i esetet a Kreml többszörösen is kihasználta. Üzenete pedig sokrétű. A vállalatok és a régiók „gonosz” vezetőinek bírálatán túl, míg a kormány fenntartja szociális programjait, mindez figyelmeztetés a politikai élet szereplőinek és a rendfenntartó erőknél: szó sem lehet arról, hogy megengedjék az ilyen típusú megmozdulások elszaporodását! Több régióban villámgyorsan reagáltak a hatóságok az effajta veszélyre: a gumibottal vagy az ígéretekkel, de a lehető leggyorsabban gátat szabnak a hasonló megmozdulások túláradásának. A gazdaság újjáéledésére számítanak, melynek révén állítólag elkerülhetők az újabb tüntetések – csak hogy a Pikalevo-szindróma már befészkelte magát az agyakba, s habár eddig csak kisebb méretekben, de már többször is kiújult.

Fordította: Ferwagner Ákos

Kommerszant, Moszkva, 2009. június 3.

Kommerszant Vlaszt, Moszkva, 2009. június 8.

Kommerszant, Moszkva, 2009. június 5.

Novaja Gazeta, Moszkva, 2009. április 22.